

Dobre metode poučavanja povijesti #3: Kamišibaj

Miljenko Hajdarović, prof.
Platforma Klio

Ponekad je dobro poslušati primjere koji govore o tome kako se određene nastavne metode i sredstva koriste u drugim nastavnim predmetima. Prošle je godine u Šmartnom pri Slovenj Gradcu u Republici Sloveniji održana 3. stručna konferencija *Sodobni pogledi na izobraževanje v prihodnosti* (u prijevodu: *Suvremeni pogledi na obrazovanje u budućnosti*). Martina Kokelj, učiteljica slovenskoga jezika, prikazala je svoj primjer dobre prakse o metodi korištenja kamišibaja za lakše razumijevanje književnoga teksta.

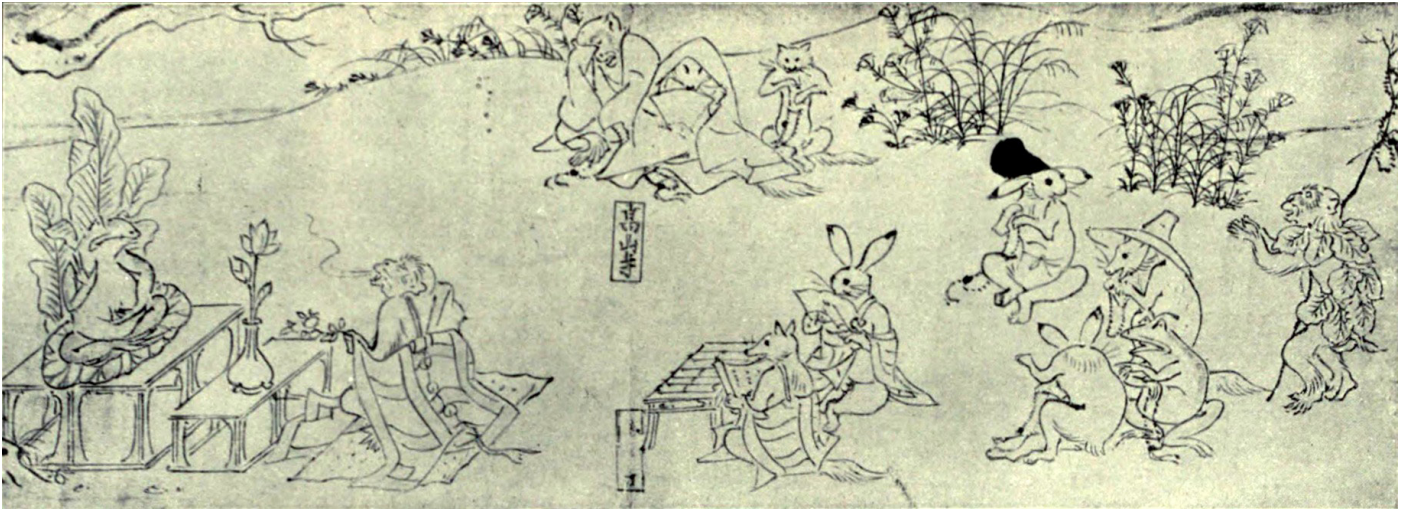
Što je kamišibaj?

Kamishibai doslovno prevedeno s japanskog jezika znači papirnato kazalište. To je oblik japanskog uličnog kazališta koje je postalo popularno tijekom gospodarske krize tridesetih godina prošloga stoljeća. Ideja je vjerojatno preuzeta od srednjovjekovne tradicije putujućih budističkih redovnika koji su držali predavanja pokazujući oslikane svitke (*emaki*). Svitci su postavljeni na nosač, a pripovjedač je tijekom pričanja priče rukom okretao svitak kako bi se pokazala nova ilustracija. Prema podacima iz Kyota 1933. godine na ulicama je djelovalo 2500 kamišibaja (uličnih pripovjedača) koji su izvodili i do deset predstava dnevno. U prosjeku je svaku predstavu gledalo tridesetak djece pa je dnevno moglo biti i do milijun gledatelja. Najpopularnije su bile priče o superjunaku Ōgon Batu (Zlatnom šišmišu). Tijekom razdoblja japanskog ekspanzionizma kamišibaj je na osvojenim područjima korišten kao propagandni alat za indoktrinaciju, a na japanskim otocima koristio se kako bi se održala potpora dugotrajnom ratu. Prikazivani su idealizirani japanski vojnici, informacije o postupcima izgradnje skloništa ili zaštite od zračnih napada. Za potrebe propagande osnovane u posebne organizacije pripovjedača.

Kamišibaj je bio iznimno popularan sve do sredine pedesetih godina kad ga je istisnula televizija i sve više specijaliziranih strip izdanja (grafički novela). Za kamišibaje su obično preuredili drvene kovčeg (na kotačima ili biciklima) tako da je otvaranje poklopca i širenje bočnih krila otvorilo svojevrsnu minipozornicu na kojoj su prikazivali ilustracije uz priču. Ta minipozornica za kamišibajine priče naziva se *butai*.

Upotreba u nastavi

Primjeri korištenja kamišibaja kao nastavnog sredstva i metode dostupni na internetu uglavnom se odnose na razrednu nastavu i vezani su za poučavanje jezika i književnosti (Chen i Chen, 2022; Hodnik, 2017; Kranjec, 2021; Marković, 2020; Miklavž Sintič,

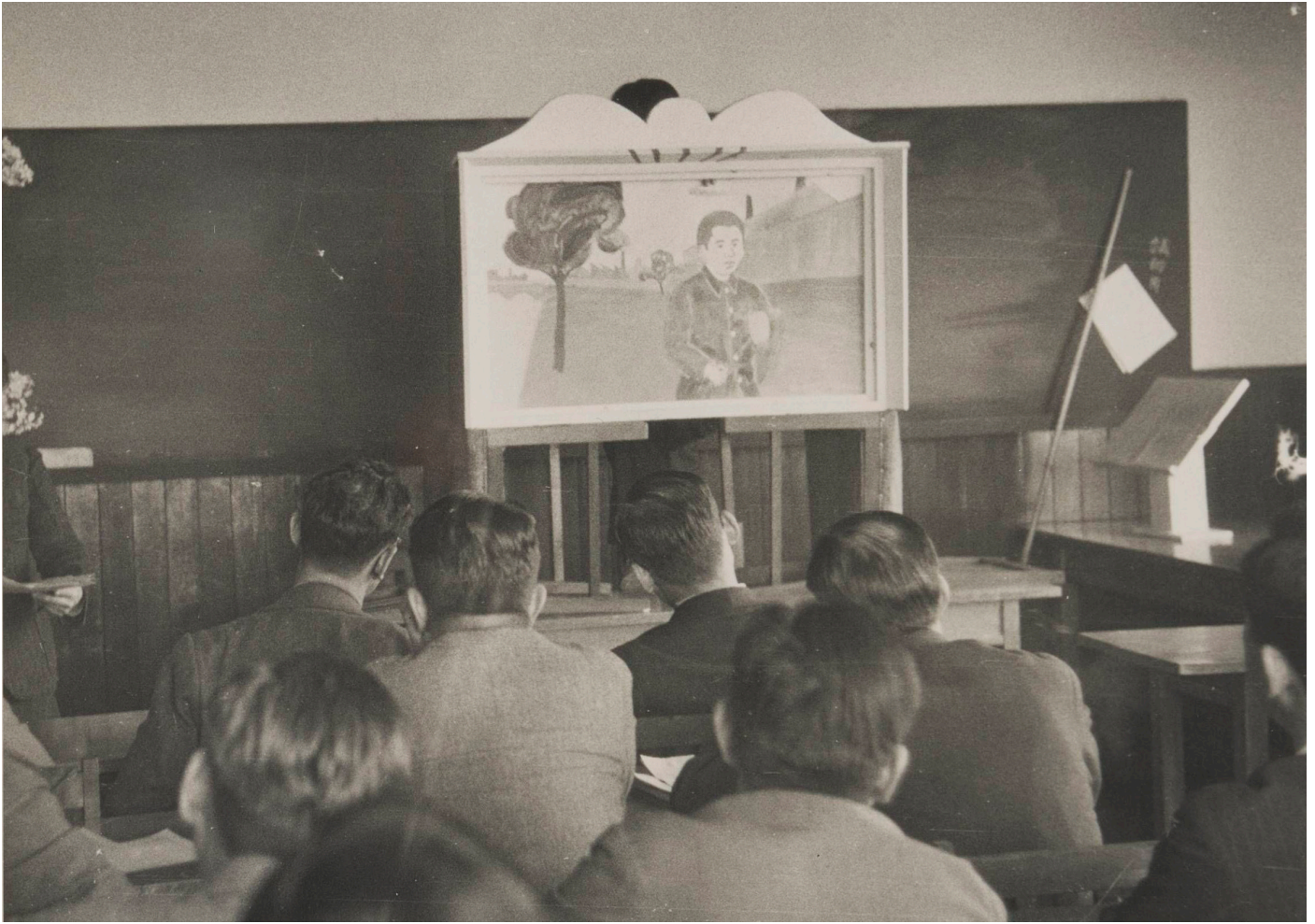
Dio istraživača pojavu uličnog pripovjedanja uz ilustracije pripisuju Kakuyū (1053.–1140.). Kakuyū je uz najviše budističke počasti bio i poznati umjetnik. Njegovi svitci čuvaju se kao japansko nacionalno blago, a smatraju ga i jednim od začetnika mänge.

2019; Tufekčić i Krnjajić, 2022) ili za podučavanje učenika s teškoćama (Dodić–Matošić, 2021). U Školi za odgoj i obrazovanje Pula od školske godine 2020./2021. kamišibaj se koristi za rad s učenicima s teškoćama u razvoju s ciljem razvoja jezičnih i socijalnih vještina učenika (Bogojević i Marković, 2021). Studija finskog Ministarstva kulture i obrazovanja koja je provedena od 2019. do 2021. godine analizirala je korištenje kamišibaja u radu sa 139 učenika starosti od 6 do 12 godina (Aerila i ostali, 2022). Rezultati pokazuju da je kamišibaj vrlo otvoren i svestran alat za holističko književno obrazovanje koje se temelji na umjetnosti i omogućuje djeci da biraju zadatke na temelju svojih osobnih interesa i vještina. Nadalje, rezultati studije pokazuju da su kamišibajem zainteresirali čak i djecu koja inače ne žele glumiti i čitati. Osim što različitim sadržajima donose motivaciju, angažman i bolje rezultate učenja, učenicima donose individualna i zajednička iskustva radosti i uspjeha. Također se nude pozitivne emocije u situacijama učenja i prirodni prostori za socijalno-emocionalno učenje. Španjolsko istraživanje provedeno na 114 studenata učiteljskog studija pokazalo je da budući učitelji smatraju da upotreba kamišibaja potiče kreativnost i suradnju kod svih uključenih u obrazovni proces (Castillo-Rodríguez i ostali, 2022). Kao nedostatak metode istaknuto je veće vremensko opterećenje potrebno za oblikovanje cijelog projekta.

Djeca u travnjaku primjer je korištenja kamišibaja u propagandne svrhe. Priča je uz 20 ilustracija trebala naučiti djecu kako poštivati ratne veterane. Autor ilustracija iz 1941. g. je Kunihiko Hamuro.

Kamišibaj se može dobro iskoristiti u nastavi povijesti u svim etapama nastavnog procesa. Najpogodniji je za mlađe učenike, odnosno za učenike 5. i 6. razreda, te za grupne projekte. Grupni rad može se odraditi na satu ili kao projektni zadatak koji se odraduje kod kuće. Učitelj može raspodijeliti zadatke učenicima prema njihovih sposobnostima ili ih, još bolje, prepustiti učenicima na izbor. Zajednički dio zadatka je inicijalno istraživanje o temi. Primjerice, ako je tema Život ljudi u prapovijesti, učenicima se mogu već na početku postaviti pitanja koja će ih voditi kroz proces istraživanja. Saznanja će prezentirati u obliku crteža, bilo kojom likovnom tehnikom ili sredstvima koja im se sviđaju. Potencijalno to može biti i mješavina kolaža stvarnih fotografija. Tijekom pre-

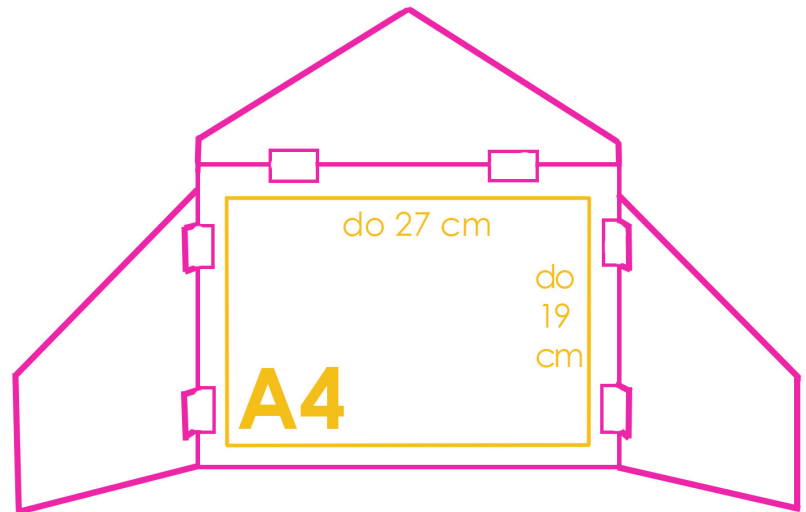
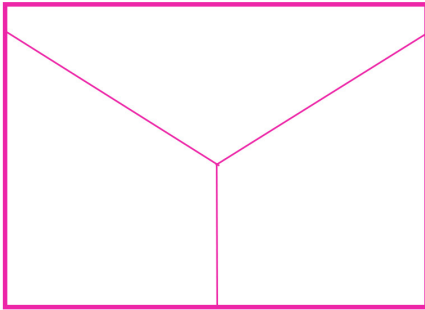
Kamišibaj korišten za edukaciju o zdravlju i higijeni neposredno nakon Drugog svjetskog rata.

zentiranja rezultata istraživanja također mogu podijeliti poslove - tehničar koji upravlja butajem i izvlači crteže, pripovjedač i eventualno stručnjak za specijalne efekte (zvukove i sl.). Pripovjedači se mogu izmjenjivati, posebno ako je broj crteža veći. Pripovjedni dio može se izvoditi napamet ili uz potporu pripremljenih podsjetnika. Broj crteža učitelj određuje na temelju procjene vještina i mogućnosti članova grupe. Pritom valja imati na umu koliko je vremena potrebno za izradu samih ilustracija, izradu scenarija i naracije te koliko će im vremena biti potrebno da se priča izvede u razredu. Također, ovisno o vještini učenika, naracija može teći neprekidno ili se u dijelove priče može uključivati i publika. Publiku se, primjerice, može pitati što vide, koji su likovi prikazani, što rade, što eventualno nedostaje u prikazu nekog događaja ili se čak može procijeniti vjerodostojnost prikaza. Ova metoda može pomoći učenicima da razviju dublje razumijevanje povijesnih događaja i ličnosti, dok razvijaju svoje istraživačke vještine i vještine pripovijedanja. Učenicima će ova metoda pomoći da sadržaje pamte u slikama i daje im se prilika da razviju sposobnost javnog nastupa ili smanjenje straha od nastupa.

Pripovjedač može biti i učitelj koji prikazuje značajan događaj ili djelovanje neke povijesne ličnosti, posebno ako se radi o povijesnom razdoblju koje je danas učenicima teško pojmljivo. Za neke teme koje se poučavaju nema adekvatnih materijala u udžbeniku ili u nekim digitalnim ili multimedijским sadržajima pa je ovo mogućnost da učenici iskoriste svoja znanja i kreativnost kako bi oblikovali vlastite materijale za učenje. Učitelj na ilustracijama neke priče također može izostaviti dijelove i u tom slučaju uključiti učenike da nadopune priču. Učenicima možete ponuditi ilustracije i dati im zadatak da napišu naraciju. Može im se zadati dio priče koju moraju nadopuniti (bilo da se radi o djelomičnom tekstu ili ilustracijama). Izrađene ilustracije, osim da ih se čuva za kamišibaj, mogu se i izložiti kao izložba u razredu ili drugim prostorima škole. Želimo li potaknuti integraciju učenika s poteškoćama ili učenika koji su došli iz drugih država, ovo je mogućnost da se u grupnom radu spoje različiti učenici.

Premda je ovo metoda koju bi u današnje vrijeme nazvali analognom, možemo je digitalno nadopuniti. Izvođenje priče može se snimiti mobitelom i postaviti na neku od online platformi. Cijela priča može se postaviti na Youtube kanal ili podijeliti na kraće dijelove i postaviti na popularni TikTok. Sam rad na materijalima za kamišibaj učeni-

ke može podsjetiti na pripremu računalne prezentacije. Posebno digitalno vješti učenici mogu izraditi i računalne grafike.

Skica za izradu butaja od tvrdog kartona ili drva. Predlažemo da zbog dostupnosti otvor pozornice bude pogodan za prikazivanje crteža izrađenog na papiru A4 veličine (na rubovima ostaviti barem po centimetar).

Izradu butaja ne možemo preporučiti za samostalan rad učenika, premda učenici 5. razreda počinju raditi sa šperpločom. Možda je bolje ujediniti snage s drugim predmetnim kolegama i izraditi butaj za zajedničko korištenje.

Literatura

1. "Harappa no kodomotachi" (Children in a grass field), Kamishibai collection, Hoover Institution Library & Archives, <https://n2t.net/ark:/54723/h3q88q>
2. A lecture using kamishibai, likely on Japanese health and hygiene during the occupation period, Crawford F. Sams papers, Hoover Institution Library & Archives, <https://n2t.net/ark:/54723/h3m02r>
3. Aerila, J.-A., Siipola, M., Kauppinen, M., & Lähteelä, J. (2022). Finnish Children's Perceptive to Kamishibai: A Multisensory Storytelling Method for Arts-Based Literature and Language Education. *Journal of Creative Practices in Language Learning and Teaching*, 10(2), 11–26.
4. Bogojević, H. & Marković, V. (2021). Prozor u priču - kamišibaj kazalište u radu s učenicima s većim teškoćama u razvoju. U: Zupanc, A. & Kos, R. (ur.) *Odgojno-obrazovna, socijalna i zdravstvena infrastruktura za djecu s teškoćama i osobe s invaliditetom*.
5. Castillo-Rodríguez, C., Cremades, R., & López-Fernández, I. (2022). Storytelling and teamwork in the bilingual classroom at university: Impressions and satisfaction from pre-service teachers in the Kamishibai project. *Thinking Skills and Creativity*, 45, 101098. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2022.101098>
6. Chen, C.-C., & Chen, H.-C. (2022). An Innovative Practice of Storytelling with Kamishibai: A Preschool Teacher's Educational Journey around Taiwan. 3rd International Conference on Language, Art and Cultural Exchange (ICLACE 2022), Luoyang, China. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.220706.071>
7. Dodić-Matošin, J. (2021). Kamishibai umjetnost pripovijedanja. Školski portal. <https://www.skolskiportal.hr/sadržaj/vazni-datumi-u-godini/kamishibai-umjetnost-pripovijedanja/>
8. Hodnik, K. (2017). Moč majhnega odra. *Pogled kroz prozor*. Br. 92. <https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2017/05/31/moc-majhnega-odra/>
9. Kranjec, N. (2021). Kamišibaj kao mogućnost analogne i kreativne komunikacije u vremenu digitalizacije. *Knjižničar/Knjižničarka*, 12 (12), 61-67.
10. Marković, M. (2020). Kamišibaj – pripovijedanje uz slike. Školski portal. <https://www.skolskiportal.hr/sadržaj/ucitelji-stvaraju/kamisibaj-pripovijedanje-uz-slike/>
11. Miklavž Sintič, M. (2019). Poučavanje narodnih pjesama uz kamišibaj. *Pogled kroz prozor*. Br. 113. <https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2019/05/31/poucavanje-narodnih-pjesama-uz-kamiibaj/>
12. Štih, F. (2020). Stvaranje kamišibaja u školi. *Pogled kroz prozor*. Br. 122. <https://pogledkrozprozor.wordpress.com/2020/04/30/stvaranje-kamiibaja-u-koli/>
13. Tufekčić, A., Krnjajić, B. (2022). Kamishibai – The Art of Storytelling. *K12 Digest*. <https://www.k12digest.com/kamishibai-the-art-of-storytelling/>
14. Ueda, K., Yamamoto, T. i Yasuda, T. (2021). *Fanning the Flames: Propaganda in Modern Japan*. Hoover Institution Press.

Prijedlog za citiranje (APA stil):

Hajdarović, M. (2023). Dobre metode poučavanja povijesti #3: Kamišibaj. *Poučavanje povijesti*, II(1), 167–170.